

Iz tega izvira velika škoda:

1. za šolo. Nove šolske postav strogo zahtevajo, da naj otroci od 6. do izpolnjenega 14. leta obiskujejo vsakdanjo šolo. Izpolnjevanje jo pa je ravno za havziranje voljo mnogim Kočevskim otrokom nemogoče. Mati vdova tarnja, da otroku čez zimo nima dati kaj jesti, ne ga obleči, ne mu obuvala napraviti. Oče zakotnik ali vdovec prosi za izpis iz rojstnih bukev, da bi ga seboj vzela, z obljubo, da ga bo Bog vé kje tam v Translajtaniji ali zunaj v „rajhu“ pošiljal v šolo. In takih je med 10. pa 14. letom na stotine; med njimi celó taki, ki še nauka za spoved ali sv. obhajilo niso dostali. Kdo pa more očeta, brata ali soseda na ptujem nadzorovati, ali fantalina res pošilja v šolo ali ne? Marveč skušnja spričuje, da mu paglavec cajno s pomerančami odnaša ali kostanj peče, da ga sém ter tje pošilja in za kar si bodi rabi. Tako je šel Martin v Zagreb, Lukec pa z Zagreba. To se ponavlja tako dolgo, da letom odraste, potem se pa šoli in duhovščini posmehuje. — Ne gre mi tukaj preiskovati, je li ta postava za šole po deželi primerna ali ne. Po moji misli, *) ki je pa nobenemu ne vrivam, akoravno vže izšolan še star v šolo hodim, bi vendar rekel, naj otroci s šestimi leti, vzlasti od šole oddaljeni, rajše domá, kakor pa v šoli igrajo, učenika in tovarše motijo, ali spijo; — dovolj, da je postava. Zato naj bi se ostro zaukazalo, otrok kratko malo ne iz dežele izpuščati, razen kdor za gotovo dokaže, da ga na ptujem v vsakdanjo šolo pošilja. Neukretni in pretežavni stroj šolskih postav pa naj bi se tako predelal, da bi se zanikerni stariši, ki danes otroka v šolo ne pošiljajo, pri tej priči strahovali. Dokler bomo od Petra do Pavla pisarili, s samim pisarjenjem zanikernežev ne bomo po sedanjih napravili nikoli v šolo primorali. Priča tega mi je poleg šole stanujoča mati, ki ima 8 let staro dekle, ki pa še nikoli šole od znotraj ni videlo, akoravno vže dve leti papir za njo mažemo in materi kazni podpisujemo. — Havziranje je

2. poguba nraavnosti, brezimna škoda sv. cerkvi. Kdor se je le količkaj čez domači prag ozrl, videl je, da vzlasti dandanes svet v hudobiji tiči. Na legijone je kričočev: „Kdo se v sedanjih razsvitljenih in napredovalnih dobi meni za cerkev? kdo za njene zapovedi?“ Jaz pa pravim: Še malo počakajte, vsaj, če tako še dalje pojde, ne bode več dolgo, in prav tisti bodo kričali: „Kaj nam mar postavave? kdo ima pravico zapovedovati? Proč ž njimi!“ Vlada, ki enega ne ovira, drugo vedoma ali oslepljena dopušča, sama sebi meč v prsi stavi. Je v verskih zadevah taka svoboda, da je vse eno, bodi mohamedan ali kristijan, in je vsak v svoji slepoti rožica „noli me tangere“, ter se misijonar preganja, ki zamorce umiva in jezuit, ki divjake lika, mora dosledno tudi v nraavstvenih zadevah taka svoboda biti, če ti kdo kaj ukrade ali te na pol ubije, da ga ne smeš pred sodbo klicati, ker sicer se dotakneš njegove najdraže svetinje — njegove svobode. Enako delajo stariši človeštvu strašanske krivice, ker otroke učé govoriti ali hoditi, in sploh, ker jih odrejujejo, kajti vse to je zoper postavave prostosti. In vlada sama, ki snuje take postavave, da otroci morajo v šolo hoditi, je po takem sama največa pregrešnica nad svobodo osebnó. Brez potrebnega vpliva na dušo in na telo pa ostane človek zverina, in taka prostost je razuzdanost, ki je niti cerkev niti država ne morete dopuščati, da nočete ena za drugo v propad strmoglaviti. Po tej razuzdanosti zevajo liberalci nove ére, in te se učé mnogo Kočevski fantalini vže z mladega po zveličalnem nemškem „rajhu“. Od doma prišedši potikajo se po nagnjusnih beznicah, kjer nikoli nič dobrega niti ni

videti, niti slišati. Najnesramnišega govorjenja, zmirjanja, pridušanja in rotenja in zabavljanja čez vse sveto in Božje se učé od mladih nog, molitve se jamejo sramovati, pred cerkvami čedalje bolj bežati, vsi nraavstveni zakoni so jim v posmeh in za vražne babe, prisluženi ali po zvijači nabrani soldo jim gredó skozi grlo, in večidel še za kaj — družega. Mnogi neoženjeni se klattijo po bordelih, zakonskemu zvestoba ni sveta. Ko po taki lastni krivdi ali tudi po nesrečni barantiji dolgov nasnuje, pomaga si marsikdo s tem, da doma svoje posestvo neutegoma na ženo prepíše, upniki se pa obrišejo in povračila čakajo do sodnega dne.

(Konec prihodnjič.)

Prikazni nove ére.

Žalostna prikazen vseh časov je ta, da le prevečkrat se zvitim in prekanjenim osebam posreči, vrstnike svoje mamiti, da jim pojó hvalo ali si vsaj z grajo ne upajo na dan. Al nič ne trpi večno! Poznejša zgodovina le vendar odkrije resnico; ona z bistrim očesom pregleduje, prevdarja in sodi človeška djanja in po pravici delí slavo in čast ali pa sramoto.

Take in enake misli, da najbolj žalostno je, ako se take osebe vsilijo na prva mesta ljudskega zastopstva ali če jim celó obveljá, dospeti do vladnega krmila, so nas navdajale gledé na prigodke zadnjega tedna, ter živo nam razjasnile resnico nauka naše vere o povračilu človeškega djanja po smrti. Gotovo stóji celó Shaekspierova filozofija o strahu pred kaznijo po smrti na nepremakljivi podslombi.

Ni davno, kar smo našim bralcem nesramno počenjanje prvih voditeljev dunajskega ustavoverskega časnikarstva popisali in kako se ti brez dvombe „človeško omikani“, a brezverni možje, kateri v eno mer z „omiko“ in „napredkom“ okoli sebe mečejo, med sabo hujskajo, tepejo in koljejo. Al ti ljudje konečno vendar niso družega nič kakor časnikarji; oni ne zastopajo ljudstva v deželnih in državnih zborih, oni ne stóje blizo visokega prestola itd.

Al vse drugače je, če se kaj tacega bere, kar so pripovedovali mnogi dunajski časniki te dni od bivšega ministra dr. Giskre, kateri nosi naslov ekselencia, je deželni poslanec v deželnem in državnem zboru, vitez mnogih častnih redov itd.

Prostora nam manjka, ponavljati vse, kar se je zadnji teden o tem možu v dunajskih časnikih pisalo; al to povemo, da se je več let s tistimi milijoni, ktere je vlada Levovski-Črnoviški železnici plačevala, tako čudno gospodarilo, da je minister Bahans celo dosedanje upravništvo te železnice pod sekvester dal, prvega direktorja Ofenheima in vse više uradnike odstavil in c. k. inšpektorja Baryhera z vodstvom te železnice pooblastil; kajti govóri se, da je vlada za več ko 13 milijonov gold. poškodovana. Eden najprvih voditeljev te „prelepe“ železnice bil je pravno tisti dr. Giskra, kterege še danes ustavoverci za prvaka „liberalizma“ čislajo. Časniki omenjeni za gotovo trdijo, da je Giskra ob času, ko je minister bil, od te železnice 400.000 gold. dobil; ali je to res ali ne, tega ne vemo; to pa nam je dobro znano, da ravno ta dr. Giskra je bil, ki je v državnem zboru živo in z vso odvetniško zgovornostjo potrebo državne podpore za njo zagovarjal. In o tej železnici dunajski časniki zdaj pripovedujejo, da pravda njena ni več politična, ampak da gré pred državnega pravdnika. Če je to res, radoveden je zdaj svet, kaj vse pride v tej pravdi na dan. Nikomur se že zdaj krivda podtikati ne more; al javna morála zahteva, da ne bi vpleteni bili možje v take preiskave, na ktere svet s prstom kaže.

*) Tudi po naši.

Ko smo zadnje dni slišali dr. Giskro v Peštu v delegaciji se tako goreče boriti z vojaškim ministrom, da ne bi se dovolil vladi znesek za triletno službo vojakov, zdelo se nam je, gledé na milijone, ki si jih je ta govornik in voditelj ustavoverske stranke hipoma pridobil iz železničnih špekulacij, da je le zato odbijal potrošek za vojaščino, da bi vladi več denarca ostalo za subvencijo železnic, katerih „verwaltungsrath“ je on. Te dni se je še druga zvezda nove „omikane“ ère na nebu liberalnega ustavoverstva pokazala. Dunajski mestni odbornik dr. Schmidt je od nekega francoskega početnika mestnih stavb naravnost 10.000 gold. podkupščine tirjal. Ta homatija se je že državnemu pravdniku izročila in bo že zavoljo tega mična, kjer se govori, da dr. Schmidt ni sam, ampak da ima med dunajskimi občinskimi svetovalci še 6 tovarišev, kateri se že dolgo z občinskim denarjem pasejo.

Če tudi je nekdanji ban hrvaški in „dober gospodar za-se“ Rauch odšel sodnji, vendar ni odšel sodbi sveta zaradi tega, kar so očitali javni glasi hrvaških časnikov.

Dr. Schindler, ki nedavno je še zvonec nosil v državnem dunajskem zboru, mrtev je zdaj na političnem polji; zapustili so ga njegovi častivci, ker si niso mogli rešiti uganjke, kako da je hipoma obogatel.

Takih prikazni na kupe je rodila nova liberalna èra. Z vero vred so pojmi poštenja zginili; samopašnost, dobičkarija in podkupljivost so dandanes v Avstriji prepogostoma hlaponi, ki gonijo svet; polni žakelj je malik, okoli kterege liberaluška drhal pleše. Z otožnim srcem moramo reči, da take prikazni, če nas vsa zgodovina ne moti, so napovedovalci žalostnih prekucij. Bog varuj Avstrijo!

Znanstvene stvari.

Poročili o Matičinih zborih.

Poročilo o VIII. občnem zboru Matice slovenske

26. septembra 1872.

(Dalje.)

Po prebranem poročilu o odborovem delovanju vpraša gosp. prvosednik: ali ima kdo kaj omeniti o odborovem poročilu?

Gosp. Svetec prosi besede, in blizo tako-le govori: Jaz hočem spregovoriti o tistem oddelku poročila odborovega, ki omenja obravnavo o Matični tiskarnici. Kakor se mi zdi, bil je odbor te misli, da ima on pravico napraviti tiskarno brez občnega zbora. Meni se pa dozdeva, da je odbor to misleč bil v zmoti. Sklicuje se odbor na 13. §. Matičnih pravil, vsled kterege smé sklepati o vsem, kar izrekoma ni pridržano občnemu zboru. Jaz bi se s tem zlagal, ako odborove pravice ne bi bile omejene in ako bi se to skladalo s sklepom občnega zbora od 15. februarija t. l. Toda zadržki so v pravilih samih. Matična glavnicca se sme razposojati le na sirotinsko varnost, tiskarna pa je podvzetje, ki nima pupilarne varnosti; zato je odboru bilo naloženo na tanko pretresti to stvar. — Druga omejitev je preliminar, ki ga potrjuje občni zbor. Kakor se je vršila ta stvar, hotel je odbor seči v Matično glavnicco ter iz nje porabiti 10.000 gold., to je zoper proračun. Tretjič se je odbor pregrešil zoper sklep občnega zbora, ki mu je dal nálog, pozvedovati in pomisleke preudarjati, odbor pa je hotel sam rešiti to stvar, toraj se je ločil od sklepa občnega zbora. — To sem imel omeniti o poročilu zato, ker je to ravnanje odborovo napravilo velik hrup ter je tudi krivo, da smo se ločili v dva tabora; bati se je, da tako iz

oči zgubimo pravi Matičin namen, izdavat i knjige. To je obžalovati tudi zaradi tega, ker poročilo o denarnem stanu ni ugoden trenutek, saj je za izdavo knjig primanjalo 5000 gold.; ako si hočemo napraviti tiskarno, čakajmo ugodnejših časov, ko nam bode ostajalo novcev, a ne takrat, ko denarja primanjkuje za najpotrebniše reči. Še več bi imel povedati, morda bode pa kdo drugi govoril.

Gosp. prvosednik popraša: ali želi še kdo besede?

Nikdo se ne oglasi. Prvosednik poprosi g. dr. Razlaga, naj on prevzame njegovo mesto, ker se hoče sam udeležiti sprožene debate. Gosp. dr. Costa zapusti predsednikov sedež in g. dr. Razlag stopi na njegovo mesto.

Gosp. dr. Costa: To, kar je govoril g. Svetec, je huda kritika zoper odbor. Odbor sklepa po večini glasov in ker sem bil jaz pri omenjeni seji prvosednik, zato hočem razjasniti g. Svetčeve pomisleke. Stvar je prav po Svetčevih vzorih rešena z odborovim sklepom, toraj menda ni bilo treba zdaj še govoriti o njej. V pojasnilo g. Svetčevih ugovorov pa rečem to-le: Gosp. Svetec se sklicuje na pravila. Ako bi se tako ostro bila izvrševala pravila, ne bi bil smel odbor kupiti hiše, ker tudi ona istini ne daje pupilarne varnosti, in vendar je odbor z vsemi glasovi sklenil nakup in potrdil kupilno pogodbo, — občni zbor pa je celó z veliko pohvalo sprejel poročilo o nakupu Matične hiše. A vendar, da smo se do pičice držali pravil, ne bi se bila smela kupiti hiša. — Z napravo tiskarnice nismo hoteli istine naložiti, ampak pospešiti le glavni Matičin namen — izdavanje knjig. Nikdo menda ne misli, da lastna tiskarna, kakor jo tudi ima društvo sv. Mohora, ni jako potrebno in koristno sredstvo za izdavanje knjig. — Gosp. Svetec je rekel: odbor ne sme presegati preliminar. — Vsaj odbor ni imel v mislih predrugačiti proračun, ampak v načelu skleniti napravo tiskarne in presežek proračuna predložiti VIII. občnemu zboru. — Gosp. Svetec je rekel, da smo ravnali zoper sklep zadnjega občnega zbora; to ni res. Pravila pravijo, da nič ne sme priti na sklepanje pred občni zbor, česar mu ne predloži odbor; odbor pa o tej stvari nič ni predlagal zadnjemu občnemu zboru, in ta tudi nič ni sklenil, ampak je le odboru dal nálog, „pozvedovati“ in „poročati“ občnemu zboru, ki o nepredloženi stvari ne smé sklepati; in to je prav, kajti občni zbor, v katerem je zbrano oziroma le celó majheno število Matičarjev, ne zastopa večine društvenikov; odbor pa je zastop večine Matičnih udov, ker ga voli večina, kajti volilne pravice se smé poslužiti tudi ud, nepričujoč pri občnem zboru. — Gosp. Svetec je rekel, da je zaradi Matične tiskarne vstal velik hrup; res je, da je vstal hrup, ko se je imel obravnavati predlog o Matični tiskarni, toda ne, kakor gosp. Svetec pravi, zaradi tiskarne; zaradi tiskarne tudi nista vstala dva tabora, kakor misli g. Svetec, ampak dva tabora sta vstala zaradi različnih načel, ki ju imata na svojih zastavah; en tabor ima na svoji zastavi zapisano: „Vse za vero, domovino in cesarja“; — eden pa: „vse za domovino, omiko in svobodo“. (Klici: res je!) — Gosp. Svetec je rekel: Čas, ko primanjkuje 5000 gld., ni ugoden trenutek misliti na tiskarno. Da smo več izdali, nego bi bili smeli po pravilih, to je res; toda izdali smo novce za knjige — glavni namen Matice, in matičarji so prav zadovoljni, da so toliko dobili za svoje male doneske, vsaj nam ni na uho prišla nobena pritožba zaradi tega; to tedaj ni nič krivičnega in se lahko popravi s tem, da se v prihodnje manj knjig izdá; ako pa vsi, ki so na dolgu s svojimi doneski, poplačajo, za kar so se zavezali, tudi tega ne bode treba. Da smo preveč izdali knjig, prav to kaže, da pravega Matičnega namena